

TÁNCOK, TÁNCOS MULATSÁGOK

A legősibb művészet, a tánc talán a leghamarabb vetkezte le, adta fel a századok során áthagyományozódott vonásait; olyanmire, hogy a napjainkban még fellelhető és népinek tartott táncok már inkább intézményes terjesztés és tanulás révén, a jól vagy kevésbé jól ismert tánctanárok és tánciskolák közvetítésével jutnak el az új nemzedékhez, mint apáról fiúra hagyományozódva. Pedig valamikor a tánc is, mint minden népi eredetű alkotás, egy-egy közösségen belül csakis az idősebbekről fiatalabbakra szállva alakult ki, csiszolódott, és jutott el arra a szintre, amelyet a közösség élvezett, elismert és elfogadásával szentesített.

A megváltozott életforma, a „divat” követése természetesen a társas életben is érezte hatását. Habár nem ritkák az alkalmi táncmultságok sem, a házi bálak, a tánctanárok, a tánciskolák terjesztette új táncok ide is eljutottak, és igen rövid idő alatt szinte kizárólagosakká váltak. A régit, vajdasági viszonylatban esetleg még a „hazulról” hozottat szinte teljesen kiszorította az új, a máig is legmagyarabb nemzeti táncunknak ismert *csárdás*. A régi táncfajták emlékeit, esetleges elemeit legföljebb ha a lakodalmak hangulata, libákra vigyázó kisiskolás gyermeklánykák önfeledt faluszéli *karikázása*, táncszerű forgása idézi fel.

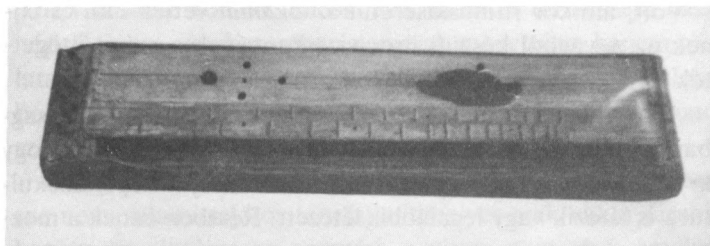
Ami általános, ami mindenhol megvan (legalábbis a közelmúltig még megvolt), az a csárdás, illetve a csárdás különféle változatai: a *lassú*, a *frisses*, az *ugrós*, a *rázós*, a *csalogatós*, a *mártogatós*, valamint a régi táncstílus képviselőjeként

a mulatságokat záró és a lakodalmakat kísérő *mars*. Persze valamennyi fajtának, változatnak többféle figurája is lehetséges, táncosoktól, táncalkalmaktól és vidékektől függően.

A csárdás – akár ilyen, akár olyan – mindig páros tánc. Általában a lassú tempójú kétlépéses motívummal kezdődik, aztán a lányt megforgatják, félfordulás vagy átvetős motívumot alkalmazva cifráznak, a legény néha el is engedi a párját, emeli, „eldobja”, „mártogatja”, csalogatja; majd újra összekapaszkodnak, és szinte a szédülésig forognak, miközben a tánc hangulata hol emelkedik, hol pedig alászáll a táncosok kedve és vérmérséklete szerint.

A táncmultság fő helye a kocsmá, a parasztbálak talpalávaló tánczenéjének szolgáltatója pedig – legalábbis a negyvenes évek végéig – a tamburazenekar. A cigánybanda inkább csak az előkelők, az „urak” kocsmájában muzsikált. Kint a tanyavilágban, sőt a két háború közötti időszakban még bent a faluban is valamelyik alkalmas csúrt vagy nagyobb szobát üritették ki a táncolni vágyó fiatalok, és egy-egy jobb nevű *citerás* pöngetésére – sokszor felügyelete alatt is – ropták a táncot.

A *citerás* közkedvelt hangszere a *citera* vagy másképp ejtve *citora*. Külsejét tekintve igen sokféle. Nálunk legelterjedtebb a vályúcitera, de gyakori a csikófejes *citera* is.

A citerának is mondott citera

A citora igen egyszerű szerkezetű húros hangszer, úgyhogy alkalmas szerszámokkal átlagos kezűgyességű, fűrni-faragni szerető parasztember is el tudja készíteni. Megszólaltatásához *verőre*, a rajta való dallamjátszáshoz pedig még *nyomóra* is szükség van. A verő kihegyezett tollszár vagy fapálcika, a nyomó cirokszárból vagy keményfából készült tizenkét-tizenöt centi hosszú, markolásra alkalmas rudacska.

Citerázás közben a citerás rendszerint áll. A jobb kezében fogott verővel a húrokat pengeti, a bal kezében markolt nyomóval pedig a dallamnak megfelelő helyeket nyomja le.

Amilyen kedveltek és keresettek voltak egy-egy falusi táncmultság megrendezése alkalmából századunk első felében a citerások, épp olyan nélkülözhetetlen kísérői voltak a múlt századi multságoknak a *dudások*.

Ha éppenséggel nem akadt semmiféle, a dallam eljátszására is alkalmas hangszer, a táncosok, jobban mondva a táncolni akarók akkor sem ijedtek meg. A legősibb zeneforráshoz, az énekléshez folyamodtak, legfeljebb, hogy legyen valami hangszeres ritmuskíséretük is, régi rostából *nagybőgőt* meg *brácsát* csináltak. „A brács az olyan, hogy egy nagy rostát széjjelszedtek, ami már olyan vót, hogy tyúkot se lehetett beleültetni, és akkor aztat összeállították, úgyhogy egy ilyen szarvat tettek bele, és rá négy húrt, oszt akkor döngették.”*

Volt, amikor ritmuskíséretül az *ókantát* vették elő, és ennek az agyagból készült üres vizeskannának a száját ütögették nyitott tenyerükkel, az volt a nagybőgő.

A harmincas évek Gyöngyösbokréta mozgalma Vajdaságban is felhívta a komolyabban érdeklődők figyelmét, hogy a báltermekben járt csárdáson kívül másfajta népi tánckultúra is létezik vagy legalábbis létezett. Részben ennek a moz-

* Cindrik Mátyás pacséri lakos közlése (1972).

galomnak köszönhetjük, hogy a hagyományokat talán jobban őrző néhány – főleg Duna menti – helységben még „idejében” cselekedtek, és ha kissé színpadra rendezett formában is, de ezeknek a régi elemeket, régi figurákat őrző táncfajtáknak a megbecsülésére, tudatos továbbéltesére törekedtek, sőt a napjainkban újraéledő Gyöngyösbokréta mozgalom révén dicséretes törekvésüket más községekre is átplántálják.

Az általuk megőrzött táncok némelyike valóban tartalmaz még ősi, talán pogány kori emlékeket. Olyanokat, amelyek valamikor csakis meghatározott alkalmak kötelező szertartásaként szerepelhettek, mert előadók is, a bábéskodó jelenlevők is szentül hitték, hogy az általuk, illetve előttük járt rítusnak megtisztító, segítő varázsereje van. Ilyen például a Szent Iván-napi tűzgyújtás ünnepi tűztáncára emlékeztető *tüskémtánc*, a *tüskömugrás*.

Népi táncaink napjainkig fennmaradt legnagyobb választékát, legtöbb változatát minden mesterkélttség, rendezettség nélkül ma már csak hagyományosan megtartott igazi falusi lakodalomban láthatjuk. (Sajnos, egyre ritkábban.) Az ilyen lakodalmak sajátos tánca a régi stílusú pásztortáncokkal rokon, leginkább induló zenére járt, ezért inkább *marsnak* is nevezett *lakodalmi ugrós*. A marsot lakodalmi menettáncként járja a lakodalmas menet végén az esküvőre vagy onnan éppen visszafelé vonuló táncos lábú, mulató természetű nász-nép. A mars azonban régen nemcsak menettánc, hanem mulatsági tánc is volt. Ennek az emlékét őrzi még a lakodalomból távozó vendégek búcsúztatásakor, kikísérésekor látható, szinte véget érni nem akaró *marsolás* is.

Jellegetesen lakodalmi tánc a *menyasszonytánc* is. Ez persze nem valami sajátos táncfajta, amelyet csak ekkor járnak, hanem az alkalom az egyszeri, a vissza nem térő, amelyet éppen ezért még ezzel is emlékezetesebbé kell tenni.

A menyasszonytánc már inkább menyecsketánc, mert éjfél után, a menyasszonynak menyecskévé való átöltöztetése után járják. Rendszerint a vőfély kezdi, és kikiáltására: „Eladó a menyasszony!”, mindenki megtáncoltatja az ifjú arát, miközben a násznagy elé helyezett tányérba vagy rostába teszi a menyasszony kikiáltási árát. (Régebben – talán az szebb is volt – a tányérba ki-ki anyagi tehetsége szerint dobott pénzt.) Végezetül az ifjú férj „váltja meg” menyasszonyát, és a vőlegénytáncot járva elviszi a párját.

Vannak lakodalmak, amelyekben vacsora után – néha a menyasszony átöltöztetése idején – a szakácsnők kanalakkal, tepsikkel, lábasokkal csörömpölve mulatnak, táncolnak. Ebben a napjainkig fennmaradt csinnadrattában a házaseset boldogságát biztosító gonoszúzó szertartás emlékére ismerhetünk.

Meg kell még emlékeznünk a ma már egyáltalán nem látható, de a negyvenes évek elején még gyakori jelenségről, amely részben a lakodalmi menettáncként említett marsolással rokon, hogy hetipiacról, vásárból hazafelé tartó, kicsit kaptos magányos férfi, hangos nótaszóval, vagy még inkább néhány tagú banda, sokszor csak egy szál cigány kíséretében végigtáncolta az otthonáig vezető utat. Az ilyen táncolva hazafelé tartó magányos férfi az utolsó képviselője volt vidékünkön azoknak, akik a hajdani, régi stílusú pásztortáncot, a *botolót* járták.